

Bilimsel bilgiye erişimde kurumsal akademik arşivler

SÖNMEZ ÇELİK *

Günümüzde pek çok üniversite misyonunu ve vizyonunu; "Bilimsel bilgi üretiminde mükemmelle ulaşabilmek ve üretilen bu bilginin uluslararası düzeye yeni ürünler ve hizmetler ortaya konulmasına öncülük etmesini sağlayabilmek." çerçevesinde oluşturmaktadır. Bu nedenle, akademisyenlerin ve araştırmacıların üretmiş oldukları bilimsel bilgi; diğer meslektaşları tarafından telif hakları, bilimsel etik kuralları ve ulusal güvenlik ilkleri dikkate alınarak özgürce erişilebilir olmalıdır. Ancak ülkemizde üretilen akademik çıktılarının çoğuna erişebilmek mümkün olmadığı gibi bu çıktılarının tespitinde de güçlükler yaşanmaktadır. Bu engelleri ortadan kaldırmak amacı ile bilimsel yayınların tam bir sürümü "açık erişim" ve uzun süreli arşivlemeye imkân verecek şekilde "kurumsal akademik arşiv"lerde arşivlenmelidir. Hızla yükselen maliyetler, bilimsel iletişimin geniş platformlara taşınması, araştırma etkisinin artmasına ve elektronik ortamdaki mirasın korunmasına duyulan ihtiyaç "açık erişim"e alt yapı sağlayan "kurumsal akademik arşiv"lerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bilimsel üretim ve görünürlük, üniversiteler arasındaki rekabetin temel unsurlarındandır. Bilimsel ve entelektüel çıktılarının yüksek bir katma değere dönüşebilmesi için paydaşlar ve toplum tarafından kolayca erişilebilir olması gerekir. Bir üniversitede üretilen tüm akademik çıktıların derlenmesi, uluslararası standartlara uygun arşivlenerek bir akademik hafıza oluşturulması, bu hafızanın korunması ve içeriğinin telif haklarına uygun olarak erişime açılması gereklidir. Akademik arşiv sistemleri, bilimsel bilgiye erişimi sağlayan kontrollü alt yapı sistemleridir. Aralık 2018 itibarıyla "Açık Erişim Arşivleri Rehberi" (OpenDOAR) kayıtlarına göre dünyadaki sayısı 3.800'ün üzerindedir. Bu akademik

arşivlerin %14,1'i Amerika'da, %7,4'ü İngiltere'de, %5,9'u Almanya'da, %5,8'i Japonya'da, %3,7'si İspanya'da, %2'si Türkiye'de ve geri kalanı diğer ülkelerde yer almaktadır.

Türkiye'de açık erişim ve dolayısıyla kurumsal akademik arşiv girişimleri 2000'li yıllarda başlamıştır ve bu girişimlere "Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu" (ANKOS) öncülük etmektedir. Aralık 2018 itibarıyla Türkiye'deki 145 üniversitede kurumsal akademik arşiv girişi vardır. Ancak bunlardan 62'si harmanlanabilir nitelikte veri içermektedir. Bunun nedeni; tecrübe, bilgi birikimi ve çeşitli düzeylerde desteğin eksik olmasından kaynaklanmaktadır.

"İbn Haldun Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv Sistemi" (<http://openaccess.ihu.edu.tr>), Kütüphane ve Bilgi Merkezi tarafından İbn Haldun Üniversitesi bünyesinde üretilen kitap, makale, tez, bildiri, rapor gibi tüm akademik çıktıları arşivleyerek içerik oluşturmak ve bu içeriği telifine uygun olarak insanlığın hizmetine sunmak üzere Eylül 2017 tarihinde kurulmuştur. Ayrıca bu akademik arşiv ile Türkiye'deki kurumsal akademik arşiv girişimlerine rehberlik edilmesi amaçlanmaktadır. Google Akademik, OpenAIRE, BASE, Türkiye Akademik Arşivi, OpenDOAR gibi uluslararası harmanlama ve listeleme sistemleri tarafından onaylanan ve içeriği harmanlanmakta olan sistem, İbn Haldun Üniversitesi adresli yayınları bilim insanlarının hizmetine sunmak için önemli bir araçtır.

Akademik çıktıların uzun süreli saklandığı kurumsal akademik arşivler, bilginin hızlı bir şekilde daha çok kişiye engelsiz ulaşması, yayınlara kolay erişim ayrıcalığını sağlaması, daha önce aynı konuda yapılan çalışmaların belirlenmesi, yayınlara daha çok atıf yapılmasını sağlaması ile araştırmacıların, kurumların ve ülkelerin saygınlıklarının artması ve gelişmesini sağlar. Bu bakımdan akademisyen, araştırmacı ve her kademedeki yükseköğretim yetkililerinin konuya gereken önemi vermesi hatta akademik arşiv uygulamasının ulusal bir politika oluşturulması gerekir.

* İbn Haldun Üniversitesi Kütüphane ve Bilgi Merkezi Daire Başkanı.